

manera de semblants paraules comença b
caeder noite silenci sempre Quij ab ab
superflua de aparcellades bianides los m
onments repesin penffaments delictos an
onporten parfen alguna part dela laiga
ales q anoste acofirmar b iure aprofite
una vida humana delit la minor part
y esime gran delit en aquest mo a reoy
no de aquella cosa en quens delitam e a
mifera vida se causa en la falsa estimam del
de nostre esser primer en estum bolem q
nos e apres q amos re nostres penffes en
e fals estimam tant com nostra benivole
ntur de nostre condicio humana deipano
e legunt bonaventura fem contra regla
estiana mas de natural ratio auens mo
es noble sia de mes valua que les coses q
rima dels humans actes ab exemples mi
notra mes temps a tura Noo sia fare un
ala delicta a vida de refalo neque bendat bo

AUSIAS MARCH

AUSIÀS MARCH ÉS UN POETA DEL SEU TEMPS. CONEIX, ASSIMILA I CONTINUA LA TRADICIÓ TROBADORESCA, LA CATALANA I L'OCCITANA; BEU DE L'ESCOLÀSTICA PER FORNIR EL SEU PENSAMENT: REPRODUËIX ELS TÒPICS LÍRICS; S'ADREÇA ALS LECTORS CORTESANS. PERÒ HI HA ALGUNA COSA MÉS QUE ARA EL FA PLENAMENT VIGENT. L'INTERÈS PERMANENT PER L'OBRA DE MARCH I L'EMOCIÓ QUE TRANSMET AL LECTOR ACTUAL ES COMPRENEN PER L'EXTRAORDINÀRIA CAPACITAT EXPRESSIVA DEL POETA I PER LA SEUA VOLUNTAT DE VERITAT. MARCH VIU UNA AVENTURA POÈTICA, LA D'EXPLORAR EN EL JO, I HO FA AMB TOTES LES CONSEQÜÈNCIES: ACÍ RAU LA SEUA *MODERNITAT*. COM DIU MARIE-CLAIRE ZIMMERMANN, AUSIÀS MARCH INVENTA LA PRÒPIA EPOPEIA, EPOPEIA FETA DE LES CONTRADICCIONS D'UN ÉSSER QUE BUSCA UNITAT I SÍNTESI I QUE, EN AQUEST CAMÍ, RENOVA L'ESCRITURA. AVENTURA TAMBÉ LA DELS ESTUDIOSOS DEL POETA, QUE REUNITS EN EL SIMPOSI INTERNACIONAL SOBRE AUSIÀS MARCH CELEBRAT EL PASSAT MES D'OCTUBRE, REFLEXIONAREN I DEBATEREN SOBRE LA LLENGUA MARQUIANA, L'ESSÈNCIA DE LA SEUA POESIA, LA VISIÓ DE LA DONA O LA NECESSITAT DELS ESTUDIS CRÍTICS SOBRE EL POETA VALENCIÀ. EL NOSTRE MONOGRÀFIC EN VOL SER UNA CRÒNICA I, ALHORA, UNA INVITACIÓ A TORNAR SOBRE ELS VERSOS DE MARCH.

TRADICIÓ I MODERNITAT

UNA LLICÓ D'INTEGRITAT

Carles Belda

AUSIÀS MARCH BRILLA AMB LLUM PRÒPIA EN L'UNIVERS POÈTIC EUROPEU DEL SEGLE XV. "EXTREM AMADOR", AMBIGU I TURMENTAT, EL POETA VALENCIÀ MOSTRA DESCARNADAMENT EL SEU JO —VALEROSAMENT, VALDRIA A DIR— EN UN GEST CONSTANT D'INTEGRITAT POÈTICA. LA POESIA DE MARCH, DONCS, SE'NS MOSTRA FORTAMENT LIGADA A LA SEUA EXPERIÈNCIA VITAL, I CONTINUA SUSCITANT SUGGERENTS INTERROGANTS AL VOLTANT DE LA MODERNITAT DEL POETA, DE LA MATRIU FILOSÒFICA DEL SEU PENSAMENT, O DE LES DIFICULTATS LINGÜÍSTIQUES I ARGUMENTALS AMB QUÈ ES TROBA EL LECTOR D'AUSIÀS AVUI. PLANTEJAREM AQUESTES I ALTRES QÜESTIONS A DIVERSOS ESPECIALISTES. A LA MATEIXA TAULA SEIEN ARTHUR TERRY, AUTOR DE *CATALAN LITERATURE* (1977) I *SELECTED POEMS OF AUSIÀS MARCH* (1977), JOSEP PUJOL, MEDIEVALISTA PROFESSOR A L'UAB; GARRETH WALTERS, HISPANISTA GAL·LÈS, GRAN CONEIXEDOR DE LA POESIA CATALANA I CASTELLANA; I ALBERT HAUF, EXPERT EN LITERATURA MEDIEVAL, GRAN CONEIXEDOR DEL SEGLE D'OR VALENCIÀ, I AUTOR D'*EL LÈXIC D'AUSIÀS MARCH, PRIMER ASSAIG DE VALORACIÓ I LLISTA PROVISIONAL DE MOTS I FREQUÈNCIES* (1983). EXCEL·LENTS CONTERTULIANS, DONCS, PER PARLAR DEL SENYOR DE BENIARJÓ.

Calia començar per un arquetip de la literatura crítica sobre l'obra de March: és Ausiàs un poeta que trenca realment amb la lírica trobadoresca tradicional i anuncia la modernitat? Josep Pujol qüestiona aquesta manera de veure les coses: "La idea de ruptura total amb la tradició és absolutament moderna. Les tradicions no s'abandonen, sinó que són el pòsit cultural a partir del qual hom comença l'elaboració d'un projecte literari determinat." I Ausiàs no n'és l'excepció: manipula, subverteix si cal la tradició de què parteix; i no solament la trobadoresca, sinó la dels poetes catalans i occitans dels segles XIV i XV. Des d'aquesta perspectiva hem de llegir el vers de March, "Lleixant a part l'estil dels trovadors": és una demostració del desig de superar la tradició o cal interpretar-lo com un tòpic retòric? Hauf assenyala els evidents deutes a la tradició en l'obra de March: en l'estructura rítmica, en els senyals, en els provençalismes lingüístics; i l'ambivalència que suposa la pugna entre imitar els models i separar-se'n, pugna present no solament en March, sinó en molts poetes francesos o portuguesos de l'època.

I la novetat d'Ausiàs, doncs? Terry no hi dubta: "Consisteix en la força del seu llenguatge, que està connectada amb la força de la seua autocrítica." Aquesta força ens arriba en uns versos colpidors, que, segons Hauf, no trobarem en altres autors de l'època. Sens dubte, a aquesta vigoria expressiva contribueix el canvi de llengua: el català de March l'afavoreix. Això no ho pot fer encara Jordi de Sant Jordi, tan modern ja en alguns moments, però encara deutor del vers i l'estrofa occitans.

A més, Ausiàs March introdueix una novetat en el món poètic d'aleshores: la utilització de la metàfora d'una manera orgànica. Els símils, les metàfores, no són merament decoratives, per a Terry s'integren en l'argument de la poesia. I també en l'estructura lògica que fa servir March. Walters parla de la sorpresa que depara el poema I ("Així com cell qui en lo somni es delita"), per la varietat i combinació de metàfores, que fan de la composició un vertader calidoscopi. Ací rau la grandesa del poeta, en la capacitat de construir a partir d'un símil l'exploració moral de l'individu. Marie-Claire Zimmerman ho afirma en la seua tesi presentada a la Sorbona: "A través de les imatges, de les comparances, Ausiàs March sempre tradueix una altra cosa. No es tracta d'una analogia, és una metafísica ontològica."

Haurem de llegir el poema XXXIX, també, en el seu context: "sens alguna art" només explica el desig de traduir immediatament el forassenyament del poeta en la seua tristesa. Però l'art hi és. Cert que no hi trobem la perfecció tècnica de Jordi de Sant Jordi o Pròixita, però, a canvi, guanyem una elaboració formal reorientada "cap a la construcció lògica i travada del sen-

tit", en paraules de Pujol. Per a Hauf, March reacciona així contra l'artificiositat, veritable entrebanc per a la sinceritat.

■ QUI LLEGIA MARCH?

La imatgeria poètica de March procedeix de diverses fonts: de Sèneca, de la literatura clerical, dels clàssics llatins, dels vulgars italians, de l'escolàstica; tradicions de què pot beure un cavaller del segle XV gràcies al procés de secularització que llavors vivia la societat

«AUSIÀS REACCIONA CONTRA L'ARTIFICIOSITAT TROBADORESCA BUSCANT LA SINCERITAT», A. HAUF

«LA PRIMERA GENERACIÓ DE POESTES CASTELLANS DESPRÉS DE GARCILASO VA VEURE EN MARCH ALLÒ QUE ELS ITALIANS HAVIENT VIST EN PETRARCA», G. WALTERS (DRETA)

valenciana. En aquest context trobem també els destinataris de la poesia d'Ausiàs. Els amadors a qui s'adreça March devien ser part de la cort, el centre de la cultura. Per a Walters, és el mateix tipus de lector que Dante busca per a la *Vita Nuova*: coneixedor de la poesia anterior i preparat per assimilar els ingredients de novetat que s'insereixen en la tradició.

El ressò que l'obra de March troba en la cort desfà una vella imatge del poeta: Ausiàs ja no és aquell creador isolat que escriu per a ell mateix, ara, diria Lluís Cabré en la seua ponència, busca, i troba, canals de difusió i receptors per a la seua lírica, tota una reflexió amorosa i existencial.

■ POETA ESCOLASTIC, POETA AMORÓS

Escriptor reflexiu, Ausiàs March ha estat considerat en diverses èpoques un poeta filosòfic. Ho és realment? Què aporten la filosofia i la ciència escolàstica a l'obra poètica de March? Sembla difícil, en principi, parlar de sistema filosòfic en Ausiàs. El que fa el poeta és servir-se de la filosofia i l'escolàstica com a mètode per als seus arguments, com a instrument per expressar les seues idees. Per a Walters, March es més aviat un poeta metafísic, precedent, per a ell, dels metafísics anglesos (John Donne, per exemple) o espanyols: Quevedo, a pesar de les distàncies en altres sentits, enfoca l'amor com a existència i com a mort igual que March. Josep Pujol no ho entén d'aquesta manera: "Jo no veig Ausiàs March com a poeta metafísic o filosòfic, això són projeccions posteriors sobre la seva poesia. Ausiàs March és, bàsicament, un poeta amorós que, senzillament, està utilitzant les idees de la ciència del seu temps per entendre millor el fenomen amorós." Ausiàs, com tots els clàssics, està subjecte, doncs, a lectures diverses segons les èpoques. Això, diu Hauf, els enriqueix, però també els tergiversa: "hi trobem allò que cerquem, en certa manera."

■ UN POETA CONEGUT FORA DE LES NOSTRES TERRES

Encara que en la seua època Ausiàs March era un poeta conegut a Castella (en parla Santillana) i sabem que els seus versos circulen per la cort de Navarra, no serà fins a l'aparició de les primeres edicions i traduccions, ja ben entrat el segle XVI, que l'obra de March comença a influir en la poesia castellana. La primera recepció, la d'Hurtado de Mendoza o Cetina, és superficial, merament formal. Caldrà esperar el segle XVII per trobar les petjades de la "substància" poètica de March: segons Walters, la primera generació de poetes castellans després de Garcilaso va veure en Ausiàs March allò que els italians havien vist en Petrarca. També recorda Walters que Quevedo coneixia l'obra de March, i en trobem lloances i citacions en Frai Luis de León o el mateix Garcilaso.

En altres latituds, Arthur Terry "sospi" la presència de March en John Donne. L'autor anglès coneixia probablement la traducció de Jorge de Montemayor, i Terry descobreix inspiració marquiàna en dos dels sonets sagrats, aquells en què apareixen els motius del rei de tres ciutats i el presoner condemnat a mort. Més no en sabem: la biblioteca de Donne s'ha perdut.

Caldrà esperar fins al segle XIX, arran de l'interès dels romàntics pel món medieval, per trobar noves edicions de March, la poesia del qual coneix a partir d'aleshores una certa regularitat editorial. Durant el segle XX, l'obra d'Ausiàs coneix traduccions a diver-

«MARCH UTILITZA
LES IDEES DE LA CIÈNCIA DEL
SEU TEMPS PER ENTENDRE MILLOR EL
FENOMEN AMORÓS», J. PUJOL

sos idiomes. Hauf aprecia especialment la d'Arthur Terry a l'anglès, al seu parer molt "ausiasmarquiàna", i que dona a conèixer el nostre poeta als lectors anglosaxons, fins i tot fora dels cercles hispanistes. Més recents són la interessant traducció castellana feta per Pere Gimferrer, superior a la de Vicent Ferreres, qui, segons Hauf, no va ser capaç de copsar l'essència de la poesia de March, i l'anglesa de l'Institut Shakespeare. Des de l'any 1931 s'han publicat diverses traduccions parcials a l'alemany, i pròximament eixirà la traducció italiana de Costanzo Di Girolamo.

«LA FORÇA DEL
SEU LLENGUATGE CONNECTA
AMB LA DE LA SEUA
AUTOCRÍTICA», A. TERRY:

Caldria plantejar-se ara si aquesta presència de March s'ha traduït en influència en la poesia contemporània. Terry descarta la idea i pensa que, dels medievals, només Dante és localitzable en la poesia més recent, per exemple en Eliot. Entre els catalans, Foix i Riba se serveixen d'elements de la poesia medieval; Riba, però, descobreix tardanament March, s'hi interessa a partir del descobriment d'allò que Terry anomena "costat fosc" del poeta valencià. Un cas a part, i peculiar, serà Vicent Andrés Estellés.

■ UN POETA MEDIEVAL PER A LECTORS ACTUALS

March naixia ara fa sis segles i la seua poesia ha conegut diverses vicissituds interpretatives. Què té a dir la paraula d'Ausiàs al lector d'avui? Terry, categòric: "Una lliçó d'integritat." March ens arriba a través de la seua honestat, de la seua sinceritat poètica. Per a Terry, March és el primer poeta independent d'esperit; a través de la imaginació, que no és mai lliure en l'edat mitjana, el poeta teixeix les relacions abstractes, essència de la imatge, a través de les quals explora el seu interior. March té l'habilitat de crear un jo poètic a partir de les seues contradiccions, obliga el lector a pensar i el situa davant d'una poesia dinàmica, oberta a la diversitat de lectures i pròxima a les experiències de l'individu modern. Un poeta major que fascina.

■ "JO SÓC AQUEST QUE EM DIC... V.A.E."

A principi dels setanta, Joan Fuster proclamava que Vicent Andrés Estellés era el poeta valencià més gran des d'Ausiàs March. Hi ha també una continuïtat

entre l'obra del poeta saforenc i la d'Estellés? Gimferrer escriu que March, Corella i Andrés Estellés queden units per la rotunditat lapidària, solemne i serena alhora, dels seus versos. Per a Hauf, Estellés s'inspira en March, el coneix i l'assimila, però superficialment. Quant a l'amor, diu, el poeta de Burjassot es mostra instintiu, directe, quasi primitiu. L'amor cortès de March "és una altra història".

Assimilació superficial, doncs, però constant homenatge a March en els versos d'Estellés. El poeta s'hi vol sentir pròxim, n'assumeix el mateix èmfasi: "Jo sóc aquest...". Necessitem Ausiàs per entendre una part, si més no, de la desbordada lírica estellesiana.

■ MÚSICA PER AL POETA

La poesia necessita propagandistes, diu Albert Hauf, i la música sempre en serà un bon suport. Si en la tradició occitana, o en l'àmbit de la polifonia, música i poesia van de la mà, avui aquella podria servir per divulgar els nostres clàssics, uns grans desconeguts per als valencians. En l'escola, aquest mètode ha demostrat la seua validesa, i caldria que les institucions educatives hi feren arribar el maridatge, polifònic o modern, entre els clàssics i el pentagrama. Ni més ni menys el que van fer Raimon i altres per a tota una generació. La tasca del cantant xatívi no sols era oportuna, a més, com pensa Josep Pujol, oferia la forma musical adient a la dura escriptura d'Ausiàs. El naixement de la passió lectora de molts no serà aliè, segurament, a la passió interpretativa de Raimon; i una vegada endinsats en la poesia de March, entre "veles e vents", es deixaran acompanyar sempre per la seua veu. ■

MÈTODE

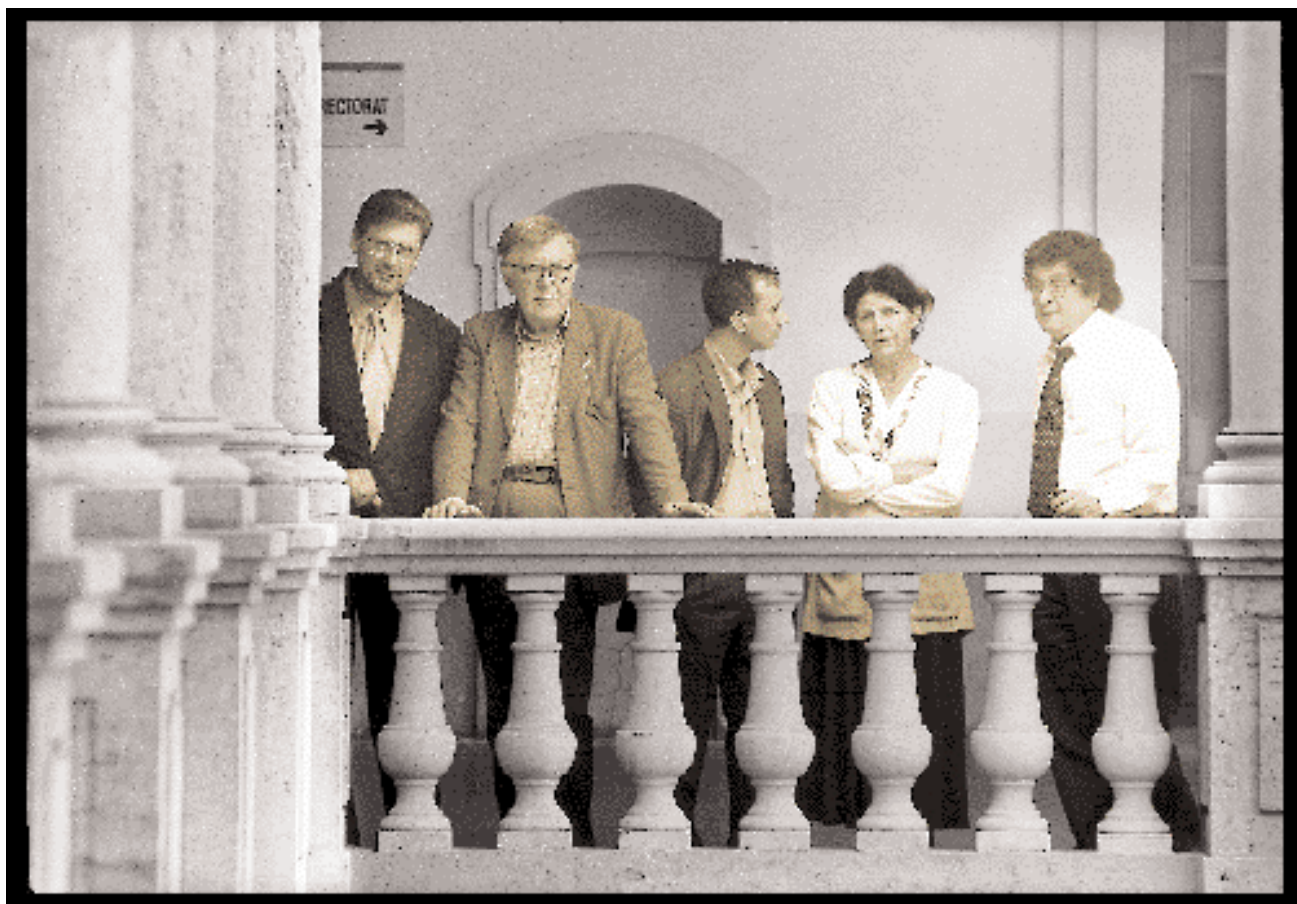
Redacció MÈTODE: Av. Blasco Ibáñez, 13. València 46013. Tel: 386 46 88

Publicitat PB&A: Av. del Puerto 81, pta. 2. València 46021. Tel./Fax: 393 44 65

INSERIU ACÍ LA VOSTRA PUBLICITAT

AUSIÀS MARCH: TRADUIR L'INTRADUÏBLE?

Anacleto Ferrer

DE LA TRADUCCIÓ S'HA AFIRMAT AMB FREQUÈNCIA QUE ÉS UNA TASCA INGRATA, JA QUE EXIGEIX MOLT I EN CANVI PROCURA ESCASSOS FRUITS. ENCARA QUE NOMÉS FOS PER AIXÒ ÉS MEREIXEDORA DE RESPECTE I ATENCIÓ. PERÒ ENCARA MÉS; AQUESTA ACTIVITAT ABNEGADA I EXTREMAMENT DIFÍCIL QUE CONSISTEIX A EXPRESSAR EN UNA LLENGUA EL QUE HA ESTAT ESCRIT O EXPRESSAT EN UNA ALTRA TÈ, SEGONS ORTEGA I GASSET, QUELCOM DE "MAGNA EMPRESA: LA REVELACIÓ DELS SECRETS MUTUS QUE POBLES I ÈPOQUES ES GUARDEN RECÍPROCAMENT I TANT CONTRIBUEIXEN A LA SEUA DISPERSIÓ I HOSTILITAT: EN SUMA, UNA AUDAÇ INTEGRACIÓ DE LA HUMANITAT".

APROFITANT LA SEUA PRESÈNCIA AL SIMPOSI INTERNACIONAL SOBRE AUSIÀS MARCH MÈTODE ES VA ASSEURE A CONVERSAR AMB CINQ ESPECIALISTES QUE TENEN EN COMÚ HAVER BREGAT AMB L'OBRA DEL SENYOR DE BENIARJÓ PER FER-LO LLEGIBLE AL PÚBLIC DELS SEUS RESPECTIUS PAÏSOS. ELLS SÓN: ROBERT ARCHER, DE LA UNIVERSITAT AUSTRALIANA DE LA TROBE; MARIE-CLAIRE ZIMMERMANN, DE LA UNIVERSITAT DE PARÍS-SORBONA; ARTHUR TERRY, DE LA UNIVERSITAT ANGLESA D'ESSEX; COSTANZO DI GIROLAMO, DE LA UNIVERSITAT FEDERICO II DE NÀPOLS; I MARCOS CORONEL, DE LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA.

■ BUSCAR EL LECTOR

Segons Schleiermacher, al seu assaig *Sobre los diferentes métodos de traducir*, la versió és un moviment que es pot interpretar en dues direccions oposades: o es porta l'autor al llenguatge del lector o es porta el lector al llenguatge de l'autor. Terry i Archer no dubten davant el dilema proposat pel teòleg alemany i afirmen quasi al mateix temps que "sempre cal portar l'autor al llenguatge del lector", o per contra es cau fàcilment en la temptació del pastitx o en la "traducció arcaïtzant". Segons el parer de tots dos, això és el que ocorre amb les traduccions d'Ausiàs que el 1986 edità l'Institut Fundació Shakespeare que dirigeix Manuel Ángel Conejero.

Zimmermann: "Cal portar l'autor al llenguatge del lector, però sense fer concessions, ja que només d'aquesta manera el lector podrà entendre el llenguatge del poeta. La qüestió és: prosa o vers. Per mi és un axioma: hem de traduir en vers."

Terry: "Hi ha un gran contrast entre les versions autosuficients i les versions com les meues, que no tenen cap intenció literària, sinó que pretenen ajudar el lector a enfrontar-se amb el text original."

Di Girolamo: "A partir de la meua experiència com a provençalista, crec que puc afirmar

que és quasi impossible traduir poèticament els trobadors: cal fer-ne traduccions que siguin un auxili interpretatiu al text. Pel que fa a Ausiàs March, es pot fer i cal fer un esforç per assolir-ne una traducció literària, però que no siga arcaïtzant. En aquest cas, portar l'autor al llenguatge del lector implica utilitzar

**«AUSIÀS ÉS INTRADUÏBLE.
PER A TAL COSA CALDRIA UN
GRAN POETA», R. ARCHER**

**«CAL PORTAR L'AUTOR AL LLENGUATGE
DEL LECTOR, PERÒ SENSE FER
CONCESSIONS. NOMÉS AIXÍ EL LECTOR
PODRÀ ENTENDRE EL LLENGUATGE
DEL POETA», M.C. ZIMMERMANN**

un llenguatge tan semblant com es puga a l'italià poètic contemporani. En italià ha estat bastant fàcil tot emprant el sistema de versificació anisossil·làbic, que no és el sil·labisme regular que arranca de Petrarca i arriba a les acaballes del segle XIX. Aquest sistema, que permet irregularitats mètriques i ofereix la possibilitat d'alternar l'hendecasil·lab amb l'alexandrí, existeix en la poesia italiana del segle XIII i en la del XX."

Per a Coronel és fonamental que el traductor tinga clar "a quin públic pretén d'arribar, què es persegueix amb cada edició, perquè pot donar-se el cas que per a una determinada edició siga beneficiosa la versió en prosa". Zimmermann postil·la: "Si traduïm en prosa, aquesta hauria de tenir cert ritme." Tothom hi està d'acord.

Di Girolamo: "La traducció de March, dels trobadors o dels poetes grecs, els textos dels quals són molt difícils, sempre és interpretació. Jo crec que una traducció sempre hauria d'anar acompanyada de comentaris. Si totes dues coses s'ajunten, la versió en vers és possible."

Archer: "Allò característic de la poesia de March és el *so*, la seua cruessa, la seua força, i en ser traduïda se suavitza. Ausiàs és intraduïble. Per a tal cosa caldria un gran poeta."

■ ELS TRADUCTORS HAN DE SER ESCRIPTORS?

A propòsit d'aquesta afirmació d'Archer, llegim als nostres invitats les opinions de dos importants escriptors espanyols versats en la traducció. Segons Francisco Ayala, "el requisit primordial per a fer bones tra-

duccions” és que siga “un escriptor qui les faça”. Per a José Mª Valverde, “si el traductor té un estil literari propi, ha d’oblidar-lo completament: els estilistes són incapaços de traduir”.

Terry i Di Girolamo estan d’acord amb Valverde. Di Girolamo posa com a exemple les traduccions que Montale féu de Shakespeare: “Sembren Montale.” Terry matisa: “Crec que els millors traductors solen ser els poetes menors, és a dir, aquells que no tenen un estil massa pronunciat.”

Zimmermann: “Però, malgrat tot, poetes; això és essencial.”

Coronel: “Jo estic d’acord amb tots dos i amb cap dels dos. Traduir és assumir una responsabilitat. Si l’assumeixes has de tenir present que estàs traduint una persona que no ets tu. Traduir és fer recognoscible un text en un idioma que no és el seu propi. Tota traducció és, doncs, un *reconeixement*. El que el poeta posa en una traducció és el *sentit* de la paraula, del so, del ritme, a més de la tècnica. Una traducció és una tècnica, però també una sensibilitat.”

Terry: “Jo crec que l’essencial és transmetre el *to* de veu de l’autor. És necessari imaginar-se una veu capaç de pronunciar les paraules de la teua versió. Aquest és el gran error de les traduccions arcaïtzants: que no pots imaginar-te una veu que pronuncie aqueixes paraules. Des d’un punt de vista una mica més pràctic, jo diria que és essencial traduir les imatges en el mateix ordre en què apareixen a l’original. També en el cas d’Ausiàs March és molt important l’*argumentació*, ja que si no entens l’argument d’un poema tampoc no entens el poema mateix.”

■ INTERESSEN ELS CLASSICS CATALANS?

Finalment, preguntem a aquests cinc professors i tra-

«EL QUE EL POETA POSA EN UNA TRADUCCIÓ ÉS EL SENTIT DE LA PARAULA, DEL SO... ÉS UNA TÈCNICA, PERÒ TAMBÉ UNA SENSIBILITAT», M. CORONEL

«EL GRAN ERROR DE LES TRADUCCIONS ARCAÏTZANTS ÉS QUE NO POTS IMAGINAR-TE UNA VEU QUE PRONUNCIE AQUEIXES PARAULES», A. TERRY

ductors, que ens han acompanyat durant quasi una hora, si als seus països d’origen hi ha interès per la literatura medieval en llengua catalana.

Di Girolamo: “A Itàlia hi ha moltes traduccions de textos medievals, tot i que el públic és limitat. Hi ha una col·lecció anomenada “Biblioteca Medieval”, que és on eixirà el meu Ausiàs March i el Jordi de Sant Jordi de Donatella Siviero. Pel que fa al cas, alguna cosa es mou des de fa vint o deu anys dins el circuit editorial, i crec que el català hi entrarà.”

Zimmermann: “A França també hi ha un interès creixent, des de fa uns deu anys, a les universitats i a les editorials. Hi ha un increment considerable de les traduccions de la poesia catalana moderna que crec que pot arrossegar les obres medievals. Açò és una incitació a realitzar una traducció d’Ausiàs March al francès.”

Archer: “A Austràlia (*riures*) no hi ha res de tot això.”

Terry: “L’únic text medieval que ha tingut bastant èxit a Anglaterra ha estat la traducció del *Tirant*, que fou editada en una col·lecció popular. Quan eren a punt de publicar-la, els editors enviaren uns fulls de propaganda on es llegia: ‘una altra gran novel·la medieval dels editors d’*El nom de la rosa*’” (*més riures*).

Archer: “En un barri molt apartat del centre de Melbourne, jo vaig veure un munt d’exemplars del *Tirant* en una llibreria. Quasi caic d’esquena!”

I qui no? Tant de bo arribe un dia que el professor Robert Archer pugui trobar-se en una llibreria d’un raval de Melbourne, per a sorpresa seua i nostra, un munt d’obres dels nostres poetes clàssics. Sens dubte serà difícil, però amb la dedicació i el bon fer de traductors com els que assistiren al Simposi sobre March, res no sembla impossible. ■

ÉS AUSIÀS MARCH UN POETA HERMÈTIC?

Els nostres interlocutors estan d'acord a afirmar que March és un poeta *diffícil*, però no *hermètic*. Aquest és un tòpic que inhibeix més que ajuda a la lectura de l'obra marquiana.

Terry: "Hi ha problemes de sintaxi però amb una mica de paciència es poden resoldre."

Zimmermann: "La dificultat està en la sintaxi i, de tant en tant, en el fet d'entendre una paraula i no trobar-ne una d'equivalent en la llengua a la qual tradueixes. Hem d'acceptar la idea de fracàs."

Archer: "La llengua que usava Ausiàs March posava en joc moltes menys paraules que l'actual per a dir les coses. Cada paraula emprada posseeix una gran amplitud semàntica i el traductor ha de decidir quin sentit d'aquesta actualitza. Les paraules "i" i "e", per exemple, es fan servir en una extensa gamma de sentits; poden significar "i", "car", "no obstant"..."

Di Girolamo: "Revelaré un secret: jo he utilitzat més els diccionaris de provençal que els de català. Crec que encara hi ha molts provençalismes en Ausiàs March. Moltes vegades les coses són als textos, davant els nostres ulls, i no les veiem."

«JO HE UTILITZAT
MÉS ELS DICIONARIS DE
PROVENÇAL QUE ELS DE CATALÀ.
CREC QUE ENCARA
HI HA MOLTS PROVENÇALISMES
EN AUSIÀS MARCH», DI GIROLAMO

cuçament volreu." "Troba' és troba o troballa i amb aquesta paraula Ausiàs es refereix a un filtre amorós, perquè Na Monbohí, la dona que anomena al poema, era una alcavota. Aquesta és una figura excepcional perquè hi ha una elisió en la cesura, cosa que es repeteix dues vegades més en l'obra de March."

A.F.

*En manera de semblants paraules comença benenguer,
merceder nostre silenci sempre. El uix ab abundancia
no superflua de aparatellades vjarides los miserables co
sos moments reposen penffaments delictuos anostres defan*

AUSIAS MARCH, L'AMOR I LA DONA

Francesc Jesús Hernández i Dobon

Els primers versos del poema V d'Ausiàs March, segons l'ordenació habitual, presenten la seua art lírica animada per una desbordant passió amorosa: "Tant he amat, que mon grosser enginy/per gran treball de pensa, és subtil." El poema LXXI, excepcionalment misogin, però, inverteix aquesta relació: la cobla serveix per expressar la decepció d'aquella desmesura: "Maldich lo temps que fuy menys de consell/dones amant més que a mi mateix;/ama-les tal qui bé no les coneix/e yo'm confés que fuy lo foll aquell." Podríem suposar que aquestes declaracions foren sinceres, és a dir, que March compon la seua poesia en l'estat anímic que declara, i justificar els canvis esmentats per les circumstàncies vitals de l'escriptor saforenc; ens afanyaríem, aleshores, a identificar els senyals de les tornades, organitzar les combinacions estròfiques, rastrear indicis o escorcollar arxius que ens permetessen establir

una cronologia ferma. Aquesta feinada, tanmateix, res no aportaria al que hem de considerar com a principi de l'hermenèutica marquiana: la poesia d'Ausiàs March és un discurs literari únic, més enllà dels "cicles" dels *senyals* i al marge de tota organització biogràfica. Així ho ensenyava Joan Fuster i, en aquest sentit, Lola Badia ens encoratja a aplicar fins al fons aquest principi. L'altre amant hiperbòlic, Vicent Andrés Estellés, també imaginava que el poeta saforenc "...se'n tornava a casa, irritat, en silenci,/barallant l'epigrama ple de dificultats./unes banalitats del tot insuportables." (Ací). Efectivament, les cobles de March no són la *Vita nuova* ni el *Canzoniere* de Petrarca; ni tampoc és l'escriptor saforenc un Lord Byron del s.XV. Com hem d'entendre, per tant, les variacions que adés apuntàvem? Aquesta és una qüestió capciosa, un pretext per enunciar que és precisament la complexitat

«LA POESIA DE MARCH ÉS UN DISCURS LITERARI ÚNIC, MÉS ENLLÀ DELS “CICLES”, DELS SENYALS I AL MARGE DE TOTA ORGANITZACIÓ BIOGRÀFICA»

en tractar de l'amor, l'amplària conceptual que desplega o la riquesa dels recursos literaris que hi fa servir, allò que representa la innovació més notable de la poesia marquiana. Innovació, que no pas trencament com reitera Rosanna Cantavella. Altrament dit, no és la successió d'estimades (“plena de seny”, “lir entre carts”, “o foll Amor”, “mon derrer bé”, “Amor, Amor”...) la que explica la sèrie de les composicions marquianes, sinó més aviat és una opció poètica i didàctica la que les justifica: fer un tractament líric de l'amor a l'altura del seu temps. A l'època de March, els discursos sobre l'amor procedeixen de tres tradicions en conflicte. En primer lloc, l'art trobadoresca occitana, que al s.XII inventarà la noció d'amor cortès i que al s.XV encara animava, per exemple, la notable lírica de Jordi de Sant Jordi. En segon, l'escolàstica catalana, que elaborà una síntesi de la teologia cristiana i la medicina galènica on l'amor era un “accident” entre el pecat i la patologia i la dona un animal imperfecte; així ho divulgaren el *Crestià* d'Eiximenis i, sobretot, l'obra de Joan Roís de Corella. El mateix March, plany aquest caràcter “accidental”, no “substancial” de l'amor: “Si fos amor substança rahonable...” (XVIII) En tercer lloc, la literatura italiana, que aportava un tractament de l'amor amb el recurs a ficcions poètiques no terrenals, a la manera de Dante. Aquestes tres tradicions sobre l'amor postulaven tres representacions de la dona: l'exaltació davant una dama superior, la denigració del reclam pecaminós inferior, la intel·lectualització junt a una Beatriu idealitzada i ultramundana. Certament, March ens ha llegat poemes que s'acostarien als extrems esmentats, l'exaltació i la denigració. El magnífic poema XXIII

sembla contradir el seu cèlebre primer vers (“Lexant a part l'estil dels trobadors”), per construir una lloa d'una idealitzada “dona Teresa”. Davant aquest panegíric, trobem el poema XLII, un càustic “maldit” contra “Na Montbohí”, potser com interpreta Robert Archer per l'aversion del poeta saforenc als mercaders. I, enmig, tota una gradació de representacions femenines i de sentiments lligats, com ara: sorpresa per retrobar-la més bella que la recordava (XVI), admiració davant el gest i la veu d'un feble cos (CI, CIX), indignació en descobrir les limitacions femenines (LI), desengany (LXXI), etc. Hom podria dir que Ausiàs March pretén un cert equilibri entre aquells extrems, ja que, com escriu tot seguit la moral d'Aristòtil: “la virtut en lo mig loch se met/e los extrems per vicis abandona.” (XXX). En definitiva, al fil dels conflictes entre els discursos sobre l'amor, la dona marquiana es fa carn, aquella carn que desitja la carn del poeta, amb una passió o un desengany que esdevé el tema poètic principal. La mestria en la composició i la hiperbòlica expressió potser finalment deixen de banda l'objecte de la passió o la decepció. Marie-Claire Zimmermann ha parlat, fins i tot, de l'absència de la dona a la poesia marquiana. Potser aquesta paradoxal mancança és la darrera conclusió del patiment poètic de la contradicció. Si el poeta desitja l'estimada “honesta i deshonest” (“Lir entre carts, ma voluntat se gira/tant que yo us vull honesta y deshonest”, LIII), és perquè ell mateix alberga el conflicte: “A temps he cor d'acer, de carn e fust:/yo só aquest que'm dich Ausiàs March” (CXIV). ■

«LA COMPLEXITAT EN TRACTAR L'AMOR, L'AMPLÀRIA CONCEPTUAL QUE DESPLEGA O LA RIQUESSA DELS RECURSOS LITERARIS SÓN LA INNOVACIÓ MÉS NOTABLE DE LA POESIA MARQUIANA»

AUSIÀS, FILL DELS MARCH

ENTREVISTA A LLUÍS CABRE

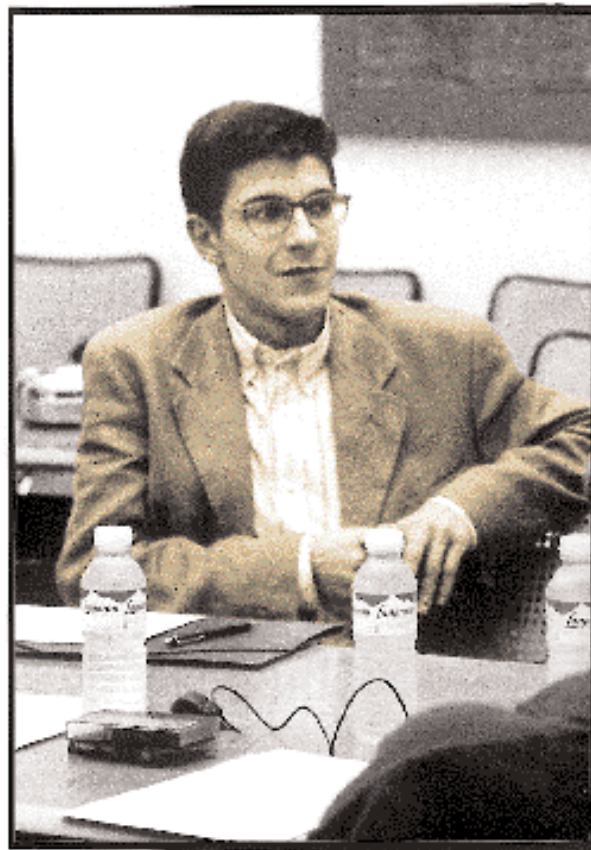
ANTIC PROFESSOR DE LA UNIVERSITAT DE LONDRES I DE LA DE GIRONA, LLUÍS CABRÉ ÉS UN DELS ESTUDIOSOS MÉS DESTACATS DE LA VIDA I OBRA DELS MARCH I DE L'AUSIASMARQUISME. EL 1993, LA COL·LECCIÓ "ELS NOSTRES CLÀSSICS" DE BARCINO VA PUBLICAR LA SEUA EDICIÓ DE L'OBRA COMPLETA DE PERE MARCH. PER A MÈTODE, HA TINGUT L'AMABILITAT D'INTRODUIR-NOS UNA MICA EN EL MÓN DE LA CONNEXIÓ MARQUIANA: AUSIÀS, EL FILL; PERE, EL PARE; JAUME, L'ONCLE.

Molt breument, quin és el context social de la família March?

És una família que durant tres generacions progressa a redós de la casa reial, tot especialitzant-se dins l'administració. L'obra de Pere March, per exemple, s'ha d'entendre dins aquest context; la seva poesia és concebuda com un joc social a la cort, un ambient que genera una mena de poesia molt empírica, molt vinculada a la realitat social immediata. Fins i tot els seus textos més generals tenen relació amb les cerimònies cortesanes, on un procurador general com era ell havia de mostrar la seva saviesa en qüestions morals.

Quina cultura reflecteix l'obra de Pere March i fins a quin punt és heretada pel seu fill Ausiàs?

Jo destacaria dos aspectes. D'una banda, que la generació de Pere March és la primera dins la literatura catalana que dona mostres de la divulgació de la cultura clerical entre un públic de nobles i cortesans, és a dir, l'aprenentatge de les lletres per part dels laics a través de traduccions, sermons, etc. La biblioteca de Pere March —bastant nodrida: 37 llibres— és un bon reflex d'això. D'altra banda, si analitzem aquesta biblioteca, ens adonem com hi destaca la literatura moral del mateix caire polític i ascètic del seu L'arnès del cavaller. I aquestes lectures, és clar, es noten en

l'obra de Pere March, com ara als seus sirventesos politicomorals. Llavors, fins a quin punt aquesta cultura es reflecteix en Ausiàs? Sens dubte, l'òptica moralitzant hi és, però hi ha un element nou que cal destacar. I és que sabem que Ausiàs posseïa a la seva biblioteca —a pesar que només se n'han conservat alguns volums— una obra de caràcter filosoficoteològic, escolàstic, és a dir, un material molt més pròxim a la cultura universitària. Aquest element escolàstic que apareix en la poesia d'Ausiàs March no apareix, en canvi, en la de Pere March. Podríem dir que Pere té un punt de vista agustiniana de la moral i del món, i Ausiàs té un component clarament científic i escolàstic. És a dir, en el curs d'una generació, Ausiàs March ja té accés a l'aristotelisme.

Ausiàs March rep cap influència poètica directa, con-

creta, tant del seu pare Pere com del seu oncle Jaume?

D'entrada, cal dir que aquesta qüestió no ha estat estudiada amb gaire detall. En el cas de Jaume March —editat pel meu col·lega Josep Pujol—, hi ha dos elements molt clars que ens permeten d'afirmar que, en certa manera, és un antecedent d'Ausiàs March. L'un és que J.M. és possiblement el primer poeta de cort català que tracta de l'amor des d'un punt de vista teòric, que s'esforça a distingir elements d'ordre doctrinal dintre la teoria de l'amor. L'altre és que J.M. ja ens parla clarament de la dama en termes espirituals.

**«LA FAMÍLIA MARCH
PROGRESSA DURANT TRES
GENERACIONS A REDÓS DE
LA CASA REIAL,
TOT ESPECIALITZANT-SE DINS
L'ADMINISTRACIÓ»**

Aquesta dimensió espiritual de la dama i, en conseqüència, l'exaltació de l'amor, és un antecedent bastant clar d'una part de la poesia d'Ausiàs. Pel que fa a Pere March, ja és més difícil de concretar. Si hi ha cap influència directa, és la utilització d'un cert estil sentencios, característic de la literatura ascètica i didàctica que ell consumia. Com va dir el professor Josep Romeu, aquest estil sentencios marca bastant l'estil literari d'Ausiàs, per exemple en la manera d'estructurar la cobla, de dividir l'estrofa, tot acabant els períodes amb frases contundents i sentencioses.

Quant als temes, jo diria que no s'observen influències directes. Si hi ha cap concomitància és per les coincidències en la visió general de la mentalitat de l'Edat Mitjana; per exemple, en la concepció de la mort.

Finalment, quina diferència hi ha entre els lectors de Pere i Jaume March i els d'Ausiàs?

Sens dubte, els lectors de les obres de Jaume i Pere March eren els cortesans. D'altra banda, saber exactament per a qui escrivia Ausiàs encara és una qüestió per resoldre. Ara bé, sabem que va tenir una divulgació important a València i també que abans de l'any 1450, amb tota certesa, ja era molt conegut als diversos cercles cortesans dels Trastàmara, des de Navarra i Saragossa fins a Nàpols; el marquès de Santillana, per exemple, ens en dóna proves al seu Proemio del 1449. Això ens permet d'obrir una nova línia d'investigació a propòsit de l'ausiasmarquisme, un projecte que m'interessa molt i en el qual treballo amb el professor Jaume Turró de la Universitat de Girona. Així doncs, observem que a les corts dels Trastàmara hi ha interès per Ausiàs, on esdevé un model literari com a gran mestre de la poesia sentimental; en aquest sentit, podem esmentar autors com Pere Torroella o el noble aragonès Pedro de Urrea, que el citen i l'integren dins les seves obres. Des de mitjan segle XV en endavant, doncs, Ausiàs March és d'alguna manera el cap de l'escola poètica a les corts de la Corona d'Aragó. De fet, cap a la fi de segle començaran a sortir manuscrits dedicats exclusivament a la seva obra. Aquesta difusió és la que explica, al capdavant, la consegüent influència que va tenir sobre Joan Boscà.

RAMON RAMON

L'ANY MARCH A GANDIA

Constitueix un repte difícil la divulgació entre la ciutadania de la figura d'un poeta considerat pels experts com, probablement, el més destacat del vell continent entre Geoffrey Chaucer i François Villon.

En aquest sentit, a Gandia hi haurà al llarg de l'any concerts, exposicions sobre el seu món artístic i literari i el seu espai viscut, cursos monogràfics al si de la Universitat d'Estiu, creacions d'aules bibliogràfiques, conferències d'especialistes internacionals, diverses publicacions que abordaran no solament la seua significació en el món de les lletres, sinó també la creació artística global en el segle XV valencià o fins i tot sobre el regs medievals, dels quals fou un destacat artífex. Un seguit d'actes i iniciatives que pretenen mantenir permanentment d'actualitat un escriptor autènticament colossal, faedor de milers de versos que cada dia susciten més estudis, reflexions i suggeriments.

Complementàriament a aquests projectes que s'adrecen a un destinatari ampli i diversificat, des del CEIC Alfons el Vell s'estan patrocinant traduccions dels clàssics valencians a llengües europees. La primera fou la versió íntegra a l'anglès del *Tirant lo Blanc*, que aparegué a Nova York a cura de Ray Lafontaine, i ben aviat sortiran les traduccions italianes de Jordi de Sant Jordi i d'Ausiàs March a cura, respectivament, de Donatella Siviero i Costanzo Di Girolamo. Actualment s'hi està negociant l'edició d'una breu antologia traduïda al francès per Josep Palau i Fabre. L'objectiu és difondre internacionalment la nostra llengua i la nostra cultura mitjançant l'obra d'uns grans autors que, a més del valor intrínsec de la seua producció, simbolitzen un temps de plenitud nacional del poble a què pertanyien, del qual, encara avui, poden convertir-se en magnífics ambaixadors. A canvi, el millor homenatge que podien rebre dels valencians d'aquest final de segle és que els llegissen i que aprenguessen a estimar-los. Que arribessen a commoure's amb les poderoses imatges marquianes o amb l'esplèndida prosa renaixentista de Roís de Corella, un altre gandià excels de qui se celebra, també aquest any, el V centenari de la mort, o fins i tot amb els passatges deliciosament ingenus de la *Vita Christi* de sor Isabel de Villena, que isqué de la impremta a València tot just el mateix any 1497. Així doncs, l'acumulació d'efemèrides desperta múltiples incitacions al gaudi lector. Com veiem, els nostres clàssics constitueixen un bell i secular fil conductor d'una cultura que vol travessar el llinar del tercer mil·lenni amb una sòlida personalitat i una esperança renovellada.

GABRIEL GARCIA FRASQUET

ELS DIMECRES D'AUSIÀS MARCH

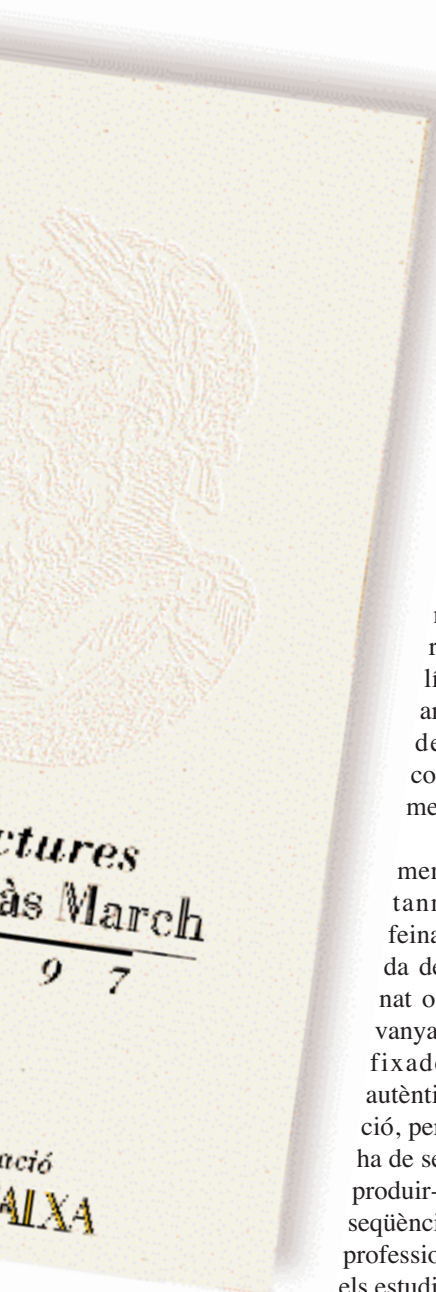
Anton M. Espadaler*

A propòsit de les Lectures d'Ausiàs March 1997*

Un dels problemes més seriosos de la cultura catalana és l'ofici que fan els seus clàssics: no se'ls veu enlloc. Si és estranyíssima la seva presència en els discursos públics és perquè són del tot absents en el llenguatge quotidià. I això s'esdevé amb autors de totes les èpoques. Ara comprovem amb desolació que l'únic que ha quedat de la colossal obra de Pla són un parell de tics verbals. Això no passa, en canvi, en cap de les cultures que ens envolten. I s'observa amb molta facilitat en la utilització que hom fa d'allò que ha après a l'escola, quan no ha estat producte d'una transmissió simplement familiar, i qualsevol pot veure-ho a les pàgines d'esports de qualsevol diari francès i italià o castellà. Ja sigui provocat pel rerefons bèl·lic del futbol, la particular èpica del ciclisme o l'agonisme de la boxa, on, en lloc de recórrer a Morris, Barthes o Montherla se sol fer aparèixer Cervantes, Rotllà o Pulci. O Dante. Jo

«LES LECTURES DE MARCH
APROPEN LA INVESTIGACIÓ
A UN PÚBLIC
QUE TAMBÉ HA ENTÈS QUE
PER VIURE MILLOR
NECESSITA FER D'AUSIÀS NO
NOMÉS EL GRAN POETA DEL XV,
SINÓ TAMBÉ D'AVUI»

mateix vaig poder veure com el Milà de Gullit i van Hasten era rebut a Nàpols amb una pancarta a la porta de l'estadi que deia "Lasciate ogni speranza voi ch'intrate". Ningú no ha vist res de sem-

blant —i això que comptem amb Muntaner i Martorell— als nostres camps. I em sembla que trigarem a veure-ho.

Però em sembla molt també que els clàssics només poden ser-ho plenament si se'ls coneix, val a dir si són capaços de sortir al carrer i donar-nos un cop de mà en qualsevol moment del dia o de la nit (no s'oblidi que teòricament anem forts de lírics). Per aquest motiu, ara més que mai la tasca de divulgació d'aquest coneixement resulta fonamental.

Difondre el coneixement dels nostres clàssics, tanmateix, ha de ser una feina absolutament deslligada de qualsevol gest adotzenat o repetitiu. Res no enganya tant com les idees prefixades, car finalment són autèntics grillons. La divulgació, per ser eficaç, no solament ha de ser constant, sinó sobretot produir-se a redós i com a conseqüència de la investigació dels professionals, que renova alhora els estudis i la informació.

Un aniversari, i encara més quan acumula segles, és l'ocasió idònia per conjuminar ambdós aspectes. I aquest és el cas dels dimecres de les lectures d'Ausiàs March: la recerca última a l'abast d'un públic que també ha entès que per viure millor necessita fer d'Ausiàs no només el gran poeta del XV, sinó també d'avui. ■

* Coordinador: Albert G. Hauf
Centre Cultural Bancaixa. Pl. de Tetuan, 23. València
Centre Cultural de Gandia. Sala "Tirant"
Pl. Rei en Jaume, 10. Gandia (València)

AUSIÀS A INTERNET

A les pàgines d'Internet podem trobar tres antologies de poemes d'Ausiàs March. Una realitzada per Albert Folch i Folch (afolch@mit.edu) en la seua selecció de poesia catalana, que arreplega els poemes indicats amb els números I, XI, XIII, XXV, XXVII, XXVIII, XXIX (també en anglès), XLVI, LXIII, LXVIII, LXXXVI i LXXXIV, segons la versió de Joan Ferraté a Edicions 62. (www.intercom.es/folch/poesia/march.htm). L'altra correspon al programa del Departament d'Espanyol i Portuguès de la Universitat de Berkeley (Califòrnia, EUA) i recull els poemes I, XIII, XVIII, XXIII, XXVIII, XXIX, XXXIX i XLVI, segons la selecció de Lola Badia, publicada a l'editorial Empúries. L'índex de la "Catalan Homepage" és: www.lib.berkeley.edu/~catalan/index.html.

Hi ha també la pàgina preparada per l'Oficina de Promoció i Ús del Valencià de CCOO del País Valencià (valencia@ctv.es; "webmaster" aaloma@ctv.es), la qual, dins d'una antologia de poesia valenciana, arreplega els poemes d'Ausiàs March XI, XIII, XVIII, XXIII, XXIX, XLVI, LXIII, LXXXI, LXXXII i CXIV. De cada poema s'ofereixen tres versions, la modernitzada de Joan Ferraté, l'antiga de Pere Bohigas i l'adaptació, amb rima lliure, de Joan Fuster. Les pàgines incorporen arxius de música medieval (www.ctv.es/valencia/ausias.html).

L'E. U. de Magisteri de València dedica una pàgina al poema "Veles e vents" i una altra amb la imatge tradicional del poeta (www.uv.es/~arago/ausias.htm).

També es troben dos congressos sobre el poeta saforenc: 1.- I Col·loqui Internacional sobre Problemes i Mètodes de Literatura Catalana Antiga, amb el tema "Per entendre Ausiàs March" (juliol 96), organitzat per la Universitat de Girona i l'Institut de Llengua i Cultura Catalanes (ilcc@skywalker.udg.es). L'adreça és: www.udg.es/udg/cestiumarch.html. 2.- Congrés Online amb el tema "Vida i obra d'Ausiàs March", organitzat per Universitat Oberta de Catalunya i Universitat de Cambridge (oct.-nov. 96), amb dues adreces: www.langcen.cam.ac.uk/MML/CATALAN.HTM, www.uoc.es i www.fitz.cam.ac.uk.

La "Biblioteca Joan Fuster", un projecte virtual de la Universitat "Jaume I", disposa del text "Vigència d'Ausiàs March" redactat per l'escriptor de Sueca com a pròleg a l'*Antologia poètica d'Ausiàs March* (Barcelona 1959) i tret al vol. 1 de les *Obres Completes*, pp. 223-234. (traci.uji.es/fuster/vigencia...html).

Caldria visitar la pàgina de J. Tiñena sobre poesia i mètrica catalana (www.geocities.com/Paris/1442).

F.J.H.D.